

Arvid Lindman: Statsminister Lindmans tal om rösträttsfrågan i Delsbo den 29 juli 1906

Talare
Arvid Lindman
Politiker

Datum
29 juli 1906

Plats
Delsbo

Det är med rösträttsfrågan som med så många andra dylika frågor. De olika partierna hafva svårt att ena sig. Då en stor reform skall genomföras, sträfvar hvar och en att få det efter hans mening bästa och rättvisaste. Den nu förevarande frågans fall vid föregående tillfällen får därför nog icke, som dock nu ofta sker, skyllas på önskan att förhala den. En sak bör framför allt fastslås, och jag önskar jag kunde uttala det sa att det hördes öfver allt Sveriges land: Skilj på rätten att rösta — valrätten — och sättet för rösternas afgifvande — valsättet! Detta kan icke nog eftertryckligt framhållas i denna viktiga sak; ty man har understundom sammanblandat frågorna och äfven framställt dem såsom sammanhängande med hvarandra. Man har nämligen ibland sett saken framställas så, att de, som vilja hafva ett proportionellt valsätt, äro motståndare till den allmänna rösträtten och att det endast är anhängarna till majoritetsvalen, som vilja medgifva sådan allmän rösträtt. Detta är emellertid fullkomligt falskt. Valsättet har icke det ringaste med valrätten att göra, och valrätten kan utsträckas huru långt som helst eller begränsas huru mycket som helst, fullkomligt oberoende af valsättet. Nu är förhållandet det, att om valrätten är egentligen föga tvist. Visserligen förekomma smärre skiljaktigheter i de stora hufvudförslagen vid sista riksdagen; men dessa äro säkerligen icke af en sådan betydelse, att de kunna enbart för sig fördröja reformens genomförande, och med all säkerhet hade ock frågan nu varit löst, om det endast gällt valrätten. Praktiskt taget kan man säga, att alla partier i riksdagens båda kammare godkänt den allmänna rösträttens införande. Jag upprepar därför, att den som önskar ett proportionellt valsätt därför ingalunda är motståndare till den allmänna rösträtten och att alla de riksdagsmän, som vid sistlidne riksdag röstade för en proportionell valmetod, också röstade för allmän rösträtt. Då det därför på visst håll sagts, att det endast är de liberala och radikala partierna, som vilja medgifva införande af allmän rösträtt, är detta icke riktigt. Frågan om allmän rösträtt vid val till ledamöter af Andra kammaren ligger nu så, att alla partier i riksdagen äro med därom. Men så hafva vi valsättet. Där hafva meningarna delat sig. Vi hafva

nu majoritetsval, d. v. s. majoriteten af valmännen i en valkrets tillsätter riksdagsmannen, alldeles oberoende af minoriteten. Till och med om minoriteten har endast en röst mindre än majoriteten, så ha dess röster icke någon betydelse, de äro fullkomligt bortkastade. Och uti valkretsar, som utse flere riksdagsmän, såsom i de större städerna är förhållandet, är majoriteten likaledes ensam bestämmande. Sålunda kunna t. ex. af 5 000 valmän 2 501 utse 4 riksdagsmän, under det att de 2 499 icke få någon. Det är detta valsätt, som syns mången orättvist, och därför framkom vid 1902 års riksdag frågan om proportionellt valsätt, i det i riksdagen, hvars båda kamrar enade sig om skrifvelse till K. M:t med begäran om fullständig utredning om utsträckt rösträtt till Andra kammaren, framhölls att vid sådan undersökning jämväl borde komma under bedömande huruvida icke reformen äfven skulle kunna grunda sig på införande af en proportionell valmetod. Så tillsattes den s. k. proportionella valkommittén. Kommittén, som ansåg det proportionella valsättet stå i ett verkligt inre samband med den allmänna rösträtten, utarbetade ett förslag i anslutning till den metod, som tillämpas i Belgien. Regeringen å sin sida framlade förslaget vid såväl 1904 som 1905 års riksdagar; men icke vid någondera vann det bifall. Visserligen antogs det båda gångerna i hufvudsakliga delar i Första kammaren, men förkastades i den Andra, dock med de ytterst ringa majoriteterna af ena gången 8 och andra gången 5 röster. Vid innevarande års riksdag var förhållandet ändradt så till vida, att vi nu efter utgången af 1905 års val hade en liberal regering, hvilken aflöst förra höstens koalitionsregering, och så framlades redan vid riksdagens början ett förslag till lösning af rösträttsfrågan i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det liberala samlingspartiets förslag vid 1905 års riksdag; men icke heller detta förslag vann riksdagens bifall. I Andra kammaren fanns en betydande minoritet, som icke blott var till numerären aktningssjudande, utan ock mäktig af initiativ, och ur denna minoritet framgick en motion, som afsåg icke blott ett förenkladt proportionellt valsätt, utan äfven tillämpning af detta valsätt vid val till Första kammaren. Detta sistnämnda förslag, något omarbetadt, vann en öfverväldigande majoritet i Första kammaren, 118 röster mot 26, under det att endast 18 röstade för regeringens förslag. I Andra kammaren erhöll samma förslag 98 röster, under det 134 afgåfvos för regeringens förslag. Detta har i få ord varit det hufvudsakliga i frågans historiska utveckling. * Hvarför har nu frågan utvecklats sig på sätt som skett? Hvarför möter förslag om införande af proportionellt valsätt numera sådant motstånd hos de liberala och radikala? Man har dock sett, att i slutet af 1890-talet och början af 1900-talet från liberala och socialistiska riksdagsmän motioner framkommit, afseende att få infördt

proportionellt valsätt till riksdagsutskott och stadsfullmäktige, och likaledes frambars från socialistiskt håll vid 1902 års riksdag en motion om allmän rösträtt till Andra kammaren, hvarvid uttalades, att systemet med större valkretsar och proportionella val vore värdt att noggrant uppmärksammas. Man hade därför haft anledning antaga, att de s. k. frisinnade grupperna icke skulle helt hastigt byta åsikt i frågan om valsättet, och man stannar undrande inför anledningen härtill. Man brukar beskylla de konservativa att vilja envist stå kvar på den gamla ståndpunkten, under det att den sanna liberalismen yttrar sig uti sträfvan att med öppen blick taga nya reformerande förslag. Men här äro rollerna ombytta. Här är det de 98 landtmännen med anhängare i Andra kammaren, från hvilka förslaget utgått, som visa frisinne och modern uppfattning, under det att de liberala med sina radikala och socialistiska anhängare göra på stället marsch. Såsom skäl anföres, att de proportionella valen lida af åtskilliga fel. Så säges, att metoden är invecklad och svår att förstå, att vårt land har för stor utsträckning och att systemet af den anledningen icke passar för oss, hvarjämte förut äfven framhållits, att proportionella val till Andra kammaren förutsätta proportionella val äfven till den Första. Bestridas kan ju icke heller, att i det första uppslag som gjordes metoden föreföll invecklad; men därefter vunnen insikt i ämnet har gifvit vid handen, att man kan betydligt förenkla den, liksom invändningen mot de stora valkretsarna hjälpes genom att helt enkelt göra dem mindre, äfven om proportionalismen ej därigenom kommer till sin fulla rätt. Hvad slutligen angår frågan om proportionella val äfven till Första kammaren, så har den genom sista riksdagsbeslutet just blifvit aktuell; ty den nuvarande regeringen är bildad på programmet proportionella val till riksdagens båda kamrar. Nej, det torde väl dock vara något annat som föranledt omslaget, och detta lärer väl ej vara annat än frågan om makten i Andra kammaren. På den tiden, då de förut nämnda motionerna framkommo i Andra kammaren, hade landtmanpartiet majoritet därstädes; men nu hafva liberalerna med socialisternas hjälp majoritet, och man hoppas förmodligen att kunna än mer öka denna. Under sådana förhållanden är man ej så angelägen om proportionella val, hvilka äro till för att icke helt och hållet förkväfva minoriteterna. Hvad som särskildt gör att man vågar ett dylikt antagande är att liberala samlingspartiet i sin stora rösträttsmotion 1905 framhöll, att äfven efter ökningen af valmännens antal från 400 000 till 1 000 000 de mer burgna klasserna dock skulle kunna tillsätta 41 à 42 af Andra kammarens 230 ledamöter. Med ett ord, Andra kammaren skall förbehållas liberala samlingspartiet och socialisterna — landtmanpartierna skola försvinna. Meningen med allmän rösträtt är väl dock ej blott att alla röstberättigade skola

få tillfälle att rösta, utan äfven att afgifvandet af en röst skall hafva någon betydelse. Icke blott vissa åskådningssätt och vissa partier böra väl få blifva förhärskande. Då en så stor reform som den ifrågavarande skall genomföras, vore det emellertid mycket att beklaga, om man läte sig ledas af intryck och förhållanden för dagen, af partiuppfattningar och partihänsyn.

Partiförhållandena kunna ändras och åsikterna växla; därför bör det valsätt, man nu antager, vara sådant att det såvidt möjligt gifver rättvisa ål alla. *Fyller nu det proportionella valsättet dessa fordringar? Ja, ty äfven om i sakens natur ligger, att den absoluta rättvisan ej kan uppnås så, att hvarje enskild individ kan under alla förhållanden göra sin röst gällande, möjliggör det dock för olika partier af afsevärd betydelse att blifva representerade i förhållande till sin styrka. Tänka vi oss t. ex. 3 af de nuvarande valkretsarna hvar och en med en representant hopslagna till en, som i stället hade att utse 3 riksdagsmän, och att valmännen fördela sig ungefär så, att 2/3 tillhöra liberala samlingspartiet och 1/3 landtmannapartiet, så skulle den sålunda utvidgade valkretsen få in två samlingspartier och en landtmannapartist. Är icke detta rättvist? Kan det för öfrigt vara lämpligt att behålla ett system, som lider af sådana betänkliga fel som majoritetsvals systemet, att låta alla, som äro i minoritet, blifva alldeles orepresenterade? Det är ju alldeles gifvet, att deras intresse skall i högst betänklig grad svalna och att de till sist upphöra att utöfva sin rösträtt, då de se, att deras röster äro alldeles bortkastade, äfven om deras parti förfogar öfver en afsevärd minoritet. Har man däremot någon utsikt att vinna framgång, växer det politiska intresset. Det har i dessa dagar åberopats såsom försvar för majoritetsvalen, att det är af vikt att i representationen få ett öfverväldigande uttryck för hvad majoriteten af folket tänker och att korrektivet mot ett maktmissbruk af majoritetspartiet skulle ligga i möjligheten hos valmanskåren att vid nästa val låta ett annat parti komma till makten. Det är exemplet från England som föranleder ett sådant resonemang. Man glömmar emellertid därvid den stora makt, traditionen åtminstone hittills visat sig äga i England. Sedan århundraden tillbaka hafva där de båda partierna, det konservativa och det liberala, efter en längre eller kortare tids period fått aflösa hvarandra. Den valmanskår, som ena året med en förkrossande majoritet lyft det ena partiet till makten, har icke dragit sig för att några år efteråt med förkrossande majoritet störta detsamma därifrån, detta delvis beroende på alla de obestämda valmän, som icke tillhöra någotdera partiet och hvilka understundom kunna utgöra så att säga tungan på vågen. Är det nu att antaga, att detsamma skulle komma att äga rum hos oss, om majoritetsval bibehållas vid införande af allmän rösträtt? För visso icke. Majoriteten af valmanskåren skulle säkerligen allt mer och mer

vinnas för det parti som nu benämnes det socialistiska och som f. n. utöfvar sin makt genom fackföreningarna. Hur kan man tro, att detta parti skall kunna af omständigheterna förmås att välja på andra än dem, som strängt vidhålla dess åsikter? Med den starka organisation och den stränga disciplin, som inom detta parti förefinnas, lärer man få låta fara hvarje tanke på att genom detsamma få andra representanter än dem som helt svurit detta partis fana. Ingen förhoppning finnes därför att i de olika tidsströmningarna hos nationen erhålla det vederbörliga korrektivet mot ett ensidigt maktmissbruk af majoriteten inom valmanskåren. Ett annat korrektiv måste därför erhållas; och det är just ett sådant, som man bör få i det proportionella valsättet. Genom detsammans tillämpande vid val till riksdagens båda kamrar skulle jämväl de, som utgöra minoriteterna inom de olika valmanskårerna, erhålla representanter inom riksförsamlingen. Detta synes icke vara för mycket begärtd. Nog böra äfven dessa minoriteter äga rätt att därstädes förfäkta och göra gällande sina åsikter. En dylik rätt är så uppenbar, att de torde vara få, som numera från rent principiell synpunkt vilja förneka densamma. * Jag skall icke trötta med flera af de synpunkter, som tala för de proportionella valen, men vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på en sak, som väckt min största förvåning, nämligen att det ännu finnes folk, som tror, att det proportionella valsättet vid Andra-kammar-valen skulle betyda, att man får ökad rösträtt med ökad inkomst eller förmögenhet. Ja, folk finnes verkligen, som tror detta, och icke mer än för ett par månader sedan sade mig en person, att han af den anledningen ej kunde vara med om detta valsätt. Jag vill därför betona, att vid proportionellt valsätt till Andra kammaren har hvarje valman en röst, fullkomligt oberoende af huruvida han är rik eller fattig, blott han uppfyller villkoren för åtnjutande af valrätt. Det är således i det fallet icke någon skillnad på detta valsätt och majoritetsvalen. Ett af de viktigare skälen mot de förut i riksdagen föreliggande förslagen om proportionellt valsätt var, som förut nämnts, att det ej skulle tillämpas på Första kammaren. Detta skäl bortföll emellertid genom det förslag, som framkom vid sista riksdagen. Men icke heller detta förslag lyckades tillvinna sig majoritet i Andra kammaren. Emot detsamma röstade dels de, som äro motståndare mot de proportionella valen, därför att de förmena dem vara svårbegripliga och ej passa för vårt land, dels de, som befara, att med dessa vals tillhjälp något inflytande kunde bevaras åt landtmannapartierna och andra till minoriteten hörande grupper, dels slutligen de som »kastat yxan i sjön» och tro, att det ej längre lönar sig att streta emot, förmenande, att hvilket förslag i proportionalistisk anda som än framkommer, skall det dock bekämpas, därför att man en gång intagit ställning emot valsättet.

Och resultatet efter omröstningen blef, att ett rop nu höjdes mot Första kammaren, hvilken ensam är den som får bära skulden. Ytterlighetsmännen ropa »bort med Första kammaren!» utan att besinna, att förslaget utgått från Andra kammaren och där erhållit 43 proc. af samtliga afgifna röster. Det bör icke förbises detta, som man på många håll så gärna vill göra, att mer än 2/5 af de i Andra kammaren afgifna rösterna voro för det dubbelproportionalistiska förslaget. Om man således lämnar Första kammaren helt och hållet ur räkningen och betraktar saken så, som hade det blott funnits en kammare och detta hade varit den Andra, så hade regeringsförslaget ej tillvunnit sig 2/3 majoritet, hvilket till och med i land med mycket demokratisk regeringsform erfordras för grundlagsförändringar. Och detta trots det hårda partitvång, som utvecklades på det att icke någon skulle våga hysa en afvikande mening. * Under det att man således i vårt land kämpar emot framtidens valsätt, vinner detta uppmärksamhet i utlandet på det ena stället efter det andra. Som bekant är det redan infördt i Belgien och af åtskilliga kantonen i Schweiz vid val af kantonal församling samt vid valen till landstinget i Danmark, ja, det finnes äfven i framtidslandet Japan och i en af Amerikas stater. Det är vidare att märka, att landets stora utsträckning i förhållande till dess folkmängd icke afskräckt Finland från att i år införa det proportionella valsättet i sammanhang med andra stora ändringar i författningen. Enligt det finska förslaget väljas i 16 valkretsar 200 landtdagsmän, således i medeltal mer än 12 representanter i hvarje valkrets; men valkretsar finnas med ända upp till 22 och 23 representanter. Där har man således icke dragit i betänkande att införa detta valsätt trots landets stora utsträckning. I Würtemberg har nyligen en författningsrevision genomförts, gående bland annat ut därpå, att Andra kammaren, som förut hade 69 folkvalda och 22 privilegierade representanter, fått äfven dessa sistnämnda ersatta med folkvalda, men de skola väljas efter proportionell valmetod, hvarvid hufvudstaden Stuttgart är en valkrets och riket i öfrigt delas i endast två kretsar. I Frankrike slutligen har deputeradekammaren, hvars majoritet, som bekant, är mycket radikal och socialistisk, helt nyligen tillsatt ett utskott för att föreslå ändringar i valsättet, och af utskottets 22 ledamöter uppgifvas ej mindre än 17 vara för proportionellt valsätt. Äfven i andra länder studeras samma valsätt med intresse, och utan tvifvel är det ock framtidens valsätt. * Man låter afskräcka sig från det, därför att det är nytt och har ett främmande namn; man tror det vara inveckladt, då det i själfva verket är ytterst enkelt. Hvad hade nu blifvit resultatet i de olika fall, att antingen regeringsförslaget af i år antagits eller ock det förslag, hvarom Andra kammarens minoritet enade, sig? I båda fallen hade valmansgård för Andra-kammar-valen utökats i mycket väsentlig grad. De

nyttillkomna valmännen, som förut saknat rösträtt, hade till antalet varit flere än de förutvarande, och det lider icke något tvifvel, att icke Andra kammaren, redan förut på god väg att radikaliseras, skulle blifva det än fortare efter rösträttsutvidgningen och särskildt med majoritetsval. Samtidigt skulle enligt regeringsförslaget Första kammaren blifva oförändrad. Afsedd att vara en församling med mera betänksamhet, som skall moget pröfva framkomna förslag, så att de ej förhastadt varda antagna, har denna kammare redan nu, genom den förändring Andra kammaren undergått, kommit att i åsikter mer och mer skilja sig från denna. Detta synes redan af arbetet i utskotten, hvilkas ledamöter ju tagas till hälften från hvardera kammaren. Efter regeringsförslaget skulle skillnaden kamrarna emellan blifvit än större och samarbetet än svårare, hvilket varit till stor skada för utvecklingen. Ett förslag med proportionella val till båda kamrarna åter skulle medföra väsentliga fördelar i nämnda hänseende. Genom proportionella val till Andra kammaren kunna olika partier där fortfarande blifva representerade i förhållande till sin styrka, hvarjämte äfven Första kammaren, om ett lämpligt system med proportionella val till denna kammare införes, blir mer allsidigt besatt och samarbetet därigenom underlättadt. Det blir emellertid nu den nya regeringens uppgift att fullständigt utarbeta ett förslag till proportionell valmetod till båda kamrarna, som kan föreläggas nästa års riksdag, och vi hafva med fullt allvar och med medvetande af det ansvarsfulla i vår uppgift gått till verket. De uppgifter, som erfordras och kunna vara belysande för frågan, äro under utarbetande. Sakkunniga män från riksdagens båda kamrar äro tillkallade såsom rådgifvare. Som förslaget således är under utarbetande, kan jag icke nu lämna närmare upplysning om detsamma; men jag tviflar icke på att det skall lyckas oss få utarbetadt ett förslag, som blir enkelt och praktiskt samt ej ställer för stora fordringar på valmännen. Vårt mål är därjämte att fa ett förslag, som möjliggör en representation, utgörande ett rättvist uttryck för de åsikter, valmanskårerna representera. Till dess att förslaget föreligger fullt färdigt, synes mig att man borde spara sina omdömen och ej redan nu fastslå, att hurudant det än blir kan man ej antaga det, ty »icke kan något godt komma från det hållet». Dess bättre tyckes man ock på vederhäftigt håll anse, att man kan spara sina omdömen och först taga det blifvande förslaget i öfvervägande. Därtill skulle jag vilja foga en önskan, att hvar och en ville bedöma det opartiskt och lidelsefritt, tänka öfver det själf i stället för att, som nu så ofta sker, låta partiet tänka för sig. * De svåra pröfningar vårt land under förlidet år genomgick orsakade, att rop höjdes på många håll om en nationell samling. Vi hade förlorat genom unionsbrottet yttre styrka; nu gällde att ena sig för landets inre utveckling och förkofran. Först skulle rösträttsfrågan lösas, och

sedan skulle man taga itu med inre reformer. Ja, så sades på alla håll; men det praktiska utbytet af orden blef magert. När man skulle ena sig och företaga den nationella samlingen, blef man ej ense om vägar och mål. Ett är dock visst, att vill man en dylik samling af olika partier, olika intressen, så låter den sig ej göra utan eftergifter och tillmötesgående. Ej sker det genom att uppkalla olika folkklasser till strid mot hvarandra, en strid som skulle leda till nationens obotliga skada och som skulle lämna djupa sår efter sig för långa tider framåt. Nej, rösträttsfrågan måste lösas på fredlig väg, genom försök att åvägabringa samförstånd mellan olika tänkande. Härtill måste partiernas ledande män samverka, om de skola kunna utan klander träda inför historiens domstol. Endast om vi söka lösa den stora rösträttsfrågan i denna anda, kommer den att blifva af bestående värde för fosterlandet och hela det svenska folket.

Taggar

1900-tal, 1906, Man, Politiska tal, Rösträtt

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/arvid-lindman-statsminister-lindmans-tal-om-rostrattsfragan-i-delsbo-den-29-juli-1906>